

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Актуальність теми дослідження: техніка, як сфера людської діяльності, з давніх часів привертає до себе увагу філософів. Мислителі стародавньої Греції та Риму, епохи Відродження, Нового часу звертались до розгляду теоретичних і філософських проблем техніки.

Мета статті: При досить тісному взаємозв'язку людини і техніки та очевидному її впливові на окремого індивіда й суспільство в цілому, соціально-філософський аспект техніки залишається менше всього розробленим, а ще менше антропологічна складова техніки. При цьому морально-етична, культурологічна проблематика техніки, гуманістичні та ціннісні аспекти техніки, на наш погляд, можуть допомогти вирішенню традиційних соціально-філософських проблем.

Об'єкт дослідження: техніка і технологія як сфера штучного, створеного людиною та існуючого завдяки діяльності людини. Технічні науки мають свої теоретичні принципи, методи досліджень, ідеалізовані об'єкти.

Завдання дослідження: визначення впливу НТР на суспільство; аналіз витоків глобальних проблем сучасності; з'ясувати яким чином можна подолати ці проблеми.

Предмет дослідження: Техніка як феномен суспільного життя є предметом дослідження різних наук, в тому числі і філософських (філософія техніки, методологія науки). Але сьогодні все більше потребує уваги морально-етична та культурологічна проблематика, гуманістичні та ціннісні аспекти розвитку науки, техніки та технологій.

Виклад основного матеріалу. «Немає людини без техніки», зазначав іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет. У цій антропологічній формулі показано нерозривний зв'язок людини і техніки. Так, лише людина, одна єдина з царства тварин, наділена здатністю матеріалізувати свою волю, вносити за допомогою власних виробів зміни в навколишній світ. Цей нерозривний зв'язок відзначався багатьма філософами минулого. (Наприклад, можна згадати вислів Б. Франкліна щодо людини: «людина є тварина, що виробляє знаряддя». До речі, воно і досі є найточнішим об'єктивно-науковим визначенням людини). Але Х. Ортега-і-Гассет акцентує увагу не на проблемі антропогенезу. Він намагається знайти ту призму, через яку можна досягнути буття людини. І саме техніка є тим «магічним колом», яке оточує людство як з часів виникнення перших осередків цивілізації, так і нині, в епоху науково-технічного прогресу. Світогляд – Філософія – Релігія 10 Соціальна практика з очевидністю показала, що сучасний науковотехнічний прогрес не тільки радикальним чином може перетворити суспільство, людину, але й може внести непоправні, трагічні наслідки в розвиток всієї людської цивілізації. Одна зі спроб осмислення техніки в історико-культурному контексті була здійснена М. Гайдеггером. М. Гайдеггер вважає, що техніка має «нетехнічні» основи в природі та культурі. Вона не є простим вмінням, маніпулюванням предметами з метою отримання практичного ефекту. Виступаючи поєднанням природного матеріалу та людських задумок, вона представляє собою засіб виявлення сутності буття. «Сутність техніки знаходиться в області, де є місце відкриттям та її потаємність» [1, с. 40]. Вона вже не в змозі свідомо уявити виробничий процес в цілому, тому що в сучасній техніці всюди використовуються сили природи, які недоступні безпосередньому досвіду (хімічна, електрична, атомна енергія та ін.). Хоч речі, які побудовані на досягненнях сучасної науки і входять в наш побут, вони не складають природу в попередньому значенні, як це було в епоху ремісничої техніки, коли вироби людських рук з'являлися як, начебто, продовження самої природи. Складається небезпечне враження, що людина – головна діюча причина усього сьогодення. Тому, відповідно М. Гайдеггеру, небезпека криється не в техніці (сама по собі вона не містить ні якого демонізму), а в нерозумінні її сутності, яка отримала відносно самостійний розвиток в сучасну епоху. Отже, можна зазначити, що доки людина відноситься до техніки тільки як до засобу досягнення своїх цілей, вона не може позбутися бажання заволодіти нею в прагматичному сенсі. Тому необхідне нове розуміння суті техніки, нове мислення, яке повинно об'єднати споріднені сфери діяльності – техніку й мистецтво. На гуманістичну складову науково-технічного прогресу звертав увагу і американський філософ, соціолог та історик культури Л. Мемфорд. Теорію розвитку культури і техніки він будує на передумовах сутнісної єдності історичного розвитку. Він визначає техніку, як одну з ознак цивілізації. І підтвердженням єдності історичного процесу є не замкнутість різних фаз технічного розвитку, а можливість сприймати, засвоювати досвід, технічні досягнення як різних епох, так і різних сфер знання. Людина може втратити себе, а саме людство, внаслідок жадлих катастроф, може увійти в період нівелювання й механізації. Таку трансформацію людського існування К. Ясперс пов'язує з процесом «демонізації техніки», процесом, в якому, на його думку, зникають традиції, цінності, а люди перетворюються на дрібненькі піщинки і, залишаючись відірваними від свого коріння, втрачають відчуття життєвості. «Техніка, – стверджує К. Ясперс, – стала ні від кого не залежною й такою, що все навколо пригнічує. Людина опинилася під пануванням техніки і навіть не помітила, як це сталося» [2]. Проблема співвідношення техніки і людини, та значення техніки в сучасній цивілізації хвилювали і відомого французького філософа й соціолога Ж. Еллюля. У своїй праці «Техніка або виклик століття», він намагається знайти оригінальний підхід до визначення її специфіки. Ж. Еллюль проводить розмежування між операційною технікою і технікою як цілісним феноменом індустріального суспільства. Він підкреслює, що у сучасному світі жоден соціальний, духовний чинник не мав такого значення, як техніка [2, с. 27]. Сутність техніки, на думку Ж. Еллюля, криється не в ній самій (в цьому відношенні він розвиває хайдеггерівську концепцію). Її онтологічна природа розкривається через призму культурних і духовних особливостей сучасного світу. На цій основі Ж. Еллюль проводить межу між машиною і технікою та підкреслює, що техніка як соціальне явище породжена машиною, але є сутністю техніки, тому що остання представляє собою якісно нову цілісність. Техніка, за його словами, перетворює засоби в ціль, стандартизує людську поведінку і робить людину не просто об'єктом наукового дослідження, а її об'єктом «калькуляції і маніпуляції». Отже, техніка виникла для полегшення життя, скорочення щоденних затрат на виконання будь-якої праці, збільшення вільного часу й підвищення комфорту. Зміст техніки в тому, щоб звільнитися від влади природи. Її призначення – звільнити людину як живу істоту від підкорення природі з її бідами, загрозами. Тому сутність техніки полягає у цілеспрямованому маніпулюванні матеріалами і силами для реалізації призначення людини. **Висновок:** Сучасний стан країн характеризується розвитком науки і техніки, появою комп'ютерів, атомної енергетики, генної інженерії, різноманітних нових високих технологій. І, в той же час, все більше відчувається необхідність вирішення глобальних протиріч шляхом гуманізації, повернення до культурних джерел. Тому що культура це не тільки артефакти. Це, перш за все, люди з їх світосприйняттям, світоглядом, психологією, менталітетом, традиціями, звичаями тощо. Отже, не відмова від культури, не заміна культури технічними інноваціями, а вибір стратегії розвитку, де значення культури як продуктивного початку техніки займало б належне значення.

Список використаних джерел

1. Хайдеггер М. Питання про техніку // Нова технократическая волна на Западе / под ред. П. С. Гуревича. – М.: Прогресс, 1986. – С. 453.
2. Ясперс К. Истоки истории и ее цель // Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1994. – 527 с. Отримано 20.01.2014